

NOVÁK ZOLTÁN – PÁSTINÉ ILLA JUDIT

Bük

Általános jellemzők



Az Alpokalja és a Kisalföld találkozásánál, a kanyargó Répce folyó kiszélesedő völgyében fekszik Bük, Vas megye 3. legkisebb lélekszámú városa. Minősített gyógyhely, európai jelentőségű gyógyfürdővel. A település alsóbbrendű közutakon közelíthető meg, illetve Szombathely és Sopron irányából a Győr–Sopron–Ebenfurti Vasúttársaság kezelésében lévő villamosított pályán érhető el. Távolsága a megyeszékhelytől 27, a fővárostól 220 km. Ausztria irányában a legközelebbi nemzetközi határátkelő 20 km-re, Kőszegen található.

Évezredek óta lakott, azonban nem vált a történelem folyamán igazi központtá, hanem – síkvidéki jellege miatt – egészen a közelmúltig a környező városok mezőgazdasági terményekkel való ellátásában töltött be szerepet. Valószínűleg első földbirtokosától kapta nevét. Egy 1271-ből való oklevél említi először. A falu fejlődése az 1867-es kiegyezés után gyorsult fel. Az ipartelepítéshez (cukorgyár, téglagyárak létesültek) a Sopron–Nagykanizsa vasútvonal megépülése adott lendületet. A település fejlődése a cukorgyár 1917-ben történt leégése után alapjaiban rendült meg, és egészen az 1960-as évekig azt jórészt külső tényezők határozták meg. Bük gazdagodását, nemzetközi ismertségét a község határában 1957-ben – kőolaj utáni kutatás alkalmával – feltört hévíz alapozta meg. A fürdő 1962-es megnyitása, majd folyamatos bővítése a helyi gazdasági és társadalmi élet szinte minden területén látványos, urbanus jellegű fejlődést eredményezett.

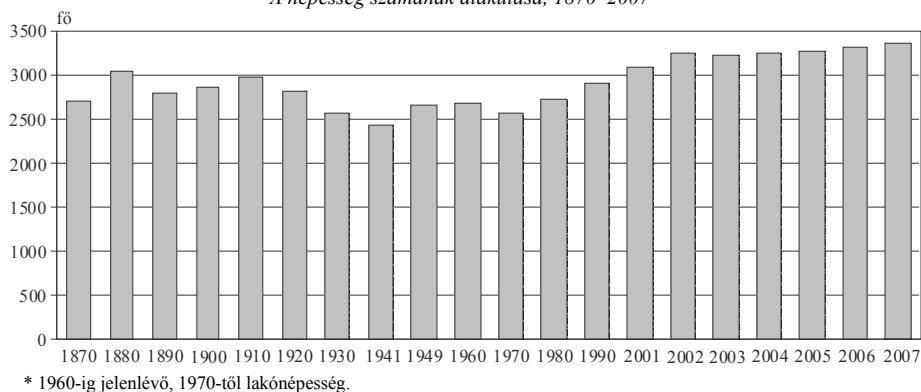
Bük a 17 településből álló aprófalvas jellegű Csepregi kistérség társközpontja. Közvetlenül határos Csepreggel. Területe 20,9 km², Répcelak után a megye 2. legkisebb kiterjedésű városa. Morfológiai szempontból két egymással közel párhuzamosan futó útra felfűződő szalagtelkes típusú település. A központi belterület és az elkülönült fürdőtelep építészeti karaktere markánsan különböző. Bük kisvárosokra jellemző igazgatási szerepköre, gazdasági térszervező funkciója falusias arculatba ágyazódik. Közigazgatási szempontból önálló polgármesteri hivatalt működtet, saját jegyzőséggel. Az önkormányzat testvérvárosi kapcsolatot létesített 2001. májusában a németországi Illingen várossal, 2002-ben pedig Törökbálinttal.

Népesség, népmozgalom

Bükön 2007. január 1-jén 3347 fő élt. Népsűrűsége (160 fő/km²) megegyezik a megyeszékhelyen kívüli városok átlagával, és kétszerese a vasi értéknek.

1. ábra

A népesség számának alakulása, 1870–2007*



A korábbi évtizedekben a természetes népmozgalmi folyamatok kedvezően alakultak, majd az 1990-es évtizedben kismértékű természetes fogyás következett be. A dinamikusan fejlődő szolgáltatási szektor vonzotta a munkaerőt, s az állandósult vándorlási aktívum bőven ellensúlyozta az ebben az időszakban jelentkező csekély természetes fogyást.

2007. január 1-jén 1000 férfira 1029 nő jutott, a megyei átlagnál 52-vel kevesebb. Az itt élők több mint hét-tizede tartozik a – népesség utánpótlása és a munkavégzés szempontjából legaktívabb – 15–64 éves korcsoportba. A legfiatalabb és a legidősebb korosztály létszáma közel egyensúlyban van. 1980 óta a 0–14 évesek aránya évről évre magasabb, míg a 65 év felettieké alacsonyabb volt a megye átlagánál. Az eltartottsági, az öregedési index még kedvezőbb a megyei átlagnál.

1. táblázat

A népmozgalom főbb mutatói, 1970–2006

Időszak	A természetes szaporodás, illetve fogyás (+,-)			A vándorlási különbözet (+,-)		
	1000 lakosra jutó száma					
	Bük	Csepregi kistérség	Vas megye	Bük	Csepregi kistérség	Vas megye
1970–1979	5,7	–0,2	3,4	0,9	–5,8	–0,6
1980–1989	1,6	–4,2	–1,7	4,9	–3,6	–1,7
1990–2001	–0,8	–5,3	–4,1	6,3	4,0	1,4
2002–2005	–1,0	–8,8	–4,9	6,2	6,3	1,0
2006	–2,4	–8,5	–4,3	15,0	7,3	0,1

A 2001. évi népszámlálás adatai szerint a 15 éves vagy annál idősebb népesség kilenctizedének volt legalább általános iskolai végzettsége (8 osztály). A 18 éves és idősebb lakosság körében a legalább középiskolai érettségivel rendelkezők aránya 2001-re megháromszorozódott az 1970. évihez képest. A 25 éves és idősebb népességen belül mintegy 8%-ot tett ki a felsőfokú oklevéllel rendelkezők aránya.

Az elmúlt időszakban mindkét nem esetében csökkent a házasság előfordulása, és emelkedett a nőtlen/hajadon, illetve elvált családi állapotúaké. Gyarapodott az életjárási kapcsolatok száma, a 2001. évi népszámlálás adatai alapján Bükön 106-an választották az együttélésnek ezt a formáját.

A városban a generációk együttélése gyakoribb, mint másutt. 2001-ben a háztartásokat átlagosan 3 fő alkotta. A háztartások 8,2%-a legalább 2 családból állt. Ez az arány a megyében 4,8, az 5000 fő alatti kisvárosokban együttesen pedig 4,1%-ot tett ki. A 2001-es népszámlálás során 73 személy, az összlakosság alig több mint két százaléka jelölte meg valamelyik hazai kisebbséghez való tartozását.

Gazdaság és munkaerő-piaci helyzet

Bükön a gazdaság motorját az 1960-as évektől a gyógyfürdő és a hozzá kapcsolódó szolgáltatások képezik, melyek kisugárzása, munkaerővonzása túlmutat a város keretein. A mezőgazdaság és az ipar az elmúlt évtizedekben jelentős átalakuláson ment keresztül, szerepkörük módosult. Az agráriumban az 1990-es években megszűnt a nagyüzemi gazdálkodás, a termelés kis- és közepes méretű, jórészt családi gazdaságok keretei között folytatódott tovább. A helyi ipar legjelentősebb képviselője ma egy állateledelgyár (és a vele a csomagolásban és a szállítmányozásban együttműködő vállalkozás). Mellettük a fejlesztések és a növekvő életszínvonal által gerjesztett kereslet révén jelentős a kisipari tevékenység.

Büki székhellyel 2006 végén 772 gazdasági szervezetet tartottak nyilván, közülük 744-et vállalkozásként jegyeztek be. A vállalkozási aktivitás területi viszonylatban kiemelkedő. A szervezeti struktúrában a szolgáltatási szektor szerepe a meghatározó a kivételes idegenforgalmi adottságnak köszönhetően. A vállalkozások 43%-a tevékenysége jellegénél fogva közvetlenül érintett a turizmusban. A cégek között a mikrovállalkozások vannak túlsúlyban.

2. táblázat

A regisztrált vállalkozások száma főbb gazdasági ágak szerint, 2006. december 31.

Gazdasági ág	A regisztrált vállalkozások		A megoszlás eltérése a vidéki városok átlagához képest, százalékpont
	száma	megoszlása, %	
Összesen	744	100,0	X
Ebből:			
Mezőgazdaság, vad-, erdő-, halgazdálkodás	22	3,0	-1,9
Ipar	27	3,6	-4,1
Építőipar	33	4,4	-4,5
Kereskedelem, javítás	68	9,1	-10,6
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	322	43,3	35,3
Ingatlanügyletek, gazdasági szolgáltatás	169	22,7	-8,8
Egyéb közösségi, személyi szolgáltatás	57	7,7	1,3

Bük legnagyobb foglalkoztatója a svájci NESTLÉ élelmiszeripari óriásvállalat állateledelgyára. A további 9 legtöbb munkavállalót foglalkoztató vállalkozás mindegyike a szolgáltatási szférában tevékenykedik, közülük 8 érintett közvetlenül az idegenforgalomban.

Bükön a legutolsó népszámlálás időpontjában a népesség gazdasági aktivitása és foglalkoztatási szintje meghaladta a vidéki városok átlagát. A település gazdasági életében és az itt élők foglalkoztatásában az 1960-as évektől fokozatosan domináns – megyei szinten és a vidéki városok átlagában is kiemelkedő – a szolgáltatási szektor, ezen belül is az turizmussal összefüggő tevékenységek szerepe. 2001-ben már minden negyedik foglalkoztatott szolgáltatási feladatokat látott el. A mezőgazdasági, ipari, építőipari foglalkozások jelentősége ezzel szemben a jövedelmi források között egyre kisebb, és a magyarországi vidéki városok átlagához viszonyítva is jóval alacsonyabb. A képzettségi szint emelkedése, az adminisztratív feladatok felértékelődése és részben az urbanizálódási folyamat eredménye a vezetői beosztásban, illetve szellemi munkakörökben dolgozók egyre nagyobb aránya.

3. táblázat

A foglalkoztatottak száma foglalkozási főcsoport szerint, 1990, 2001

Megnevezés	A foglalkoztatottak száma	Ebből					
		vezető, értelmiségi	egyéb szellemi	szolgáltatási	mezőgazdasági	ipari, építőipari	egyéb
		foglalkozásúak					
1990	1324	163	172	210	54	495	230
2001	1336	198	196	359	38	373	172
1990. év = 100,0	100,9	121,5	114,0	171,0	70,4	75,4	74,8

Bük a Csepregi kistérség foglalkoztatási központja, munkaerővonzása jelentős. A 2001. évi népszámlálás adatai szerint 2142-en dolgoztak a településen, közülük 965-en itt laktak. A városba ennél is többen, 1177-en jártak be dolgozni. A településre ingázók 55%-a a kistérségben lakott, de több mint félezer munkavállaló távolabbi településgyűjtésből (zömében a Szombathelyi kistérségből) közlekedett naponta itteni munkahelyére.

Bükön alacsony a munkanélküliség. A Foglalkoztatási Hivatal 2006 végén összesen 89 álláskeresőt tartott nyilván, azaz a kistérségben regisztráltak 29%-a, a Vas megyében munka nélkül lévők 1,2%-a lakott itt. A munkanélkülieknek a gazdaságilag aktív népességhez viszonyított hányada (munkanélküliségi arány: 4,1%) a megyei értékkel megegyezett, ugyanakkor a kistérség és az ország vidéki városainak átlagához képest jobb foglalkoztatási helyzetről tanúskodott.

Idegenforgalom, kiskereskedelem, vendéglátás

Bük legfontosabb vonzereje az 1200 méter mélyről feltörő kalcium-magnézium-hidrogénkarbonátos gyógyvíz, amely kiválóan alkalmas mozgásszervi betegségek kezelésére, de ivókúraként is bizonyított a jótékony hatása. Az 1962-ben egyetlen medencével megnyílt fürdő az elmúlt több mint négy évtizedben szinte töretlenül és időnként rendkívül látványosan fejlődött. Napjainkban egy 13 hektáros parkban elterülő, 26 medencével rendelkező, minden igényt kielégítő gyógyfürdő és wellness-központ várja a gyógyulni és kikapcsolódni vágyókat. Vonzerejét jól érzékelteti, hogy a létesítménybe 2005-ben 930 ezren váltottak belépőjegyet.



A büki gyógyfürdő
Fotó: Önkormányzat

A fürdő mellett a Répce folyó és a várost nyugatról határoló erdő a horgászat és a vadászat szerelmeseinek nyújt kikapcsolódási lehetőséget, a 13 km-es termál kerékpárút pedig összeköttetést biztosít a legközelebbi osztrák település, Lutzmannsburg (Locsmánd) termálfürdőjével. A Bük mellett kialakított 14 hektáros golfpálya felszereltsége alkalmas nemzetközi versenyek lebonyolítására. A rendezvények közül kiemelkedik a Büki Ünnepi Napok, amely minden év nyarán változatos programokat nyújt az idelátogatóknak.

Bük Hévíz és Hajdúszoboszló után Magyarország harmadik legnagyobb vendégforgalmat lebonyolító gyógyhelye. A szállodafejlesztések révén a kereskedelmi szállásférőhelyek száma 2000 és 2006 között közel 38%-kal bővült, főleg a fürdőkomplexum közvetlen környezetében. A minőségi turizmus iránti elkötelezettséget mutatja, hogy a kapacitás 46%-át szállodákban, azon belül is zömmel magas színvonalú, komplex szolgáltatásokat nyújtó négy- és ötesillagos hotelekben alakították ki. A városban további 6 panzió, egy üdülőláz és 5 kemping áll a vendégek rendelkezésére. (A kempingek együttes férőhelyszáma 2400.)

Bük Vas megye idegenforgalmi gyöngyszeme. Vendégforgalommal kapcsolatos adatai nemcsak kistérségi, de megyei összehasonlításban is imponálóak. A visszatekintő adatok egyúttal jelzik az utazási szokások változását, a fürdő iránti egyre nagyobb hazai érdeklődést és a külföldi látogatók számának visszafogott emelkedését.

4. táblázat

A kereskedelmi szálláshelyek kapacitása és vendégforgalma, 2006

Megnevezés	Bük	2000. év = 100,0	Bük részesedése a	
			Csepregi kistérség	Vas megyei
			kapacitás(á)ból/ vendégforgalom(má)ból, %	
Összes szállásférőhely	4 858	137,5	96,6	45,6
Ebből: szállodai	2 252	194,8	97,6	56,0
ezen belül: 4 és 5 csillagos	1 402	..	100,0	67,1
Vendég összesen	122 432	196,9	96,2	44,7
Ebből: külföldi	60 070	150,3	97,4	59,4
Vendégéjszaka	533 480	147,9	98,5	59,8
Ebből: külföldi	338 999	116,9	98,7	71,4
Átlagos tartózkodási idő, éjszaka	4,4	75,9	X	X

A kereskedelmi egységek mellett Bükön 2006-ban 492-en foglalkoztak magán-szállásadói tevékenységgel, szerepük térségi viszonylatban kiemelkedő. Ezeken az olcsóbb árkategóriájú, családias léghelyeken 2006-ban 16 700 vendég (78%-uk külföldi volt) időzött, átlagosan 7,3 napot.

Az idegenforgalom kiteljesedésével párhuzamosan aktivizálódtak a lakossági kezdeményezések a turisztikai termékek összehangolt fejlesztése és a tevékenység további szervezése érdekében. A turisztikai menedzséssel foglalkozó civil szervezetek közül kiemelkedik a Bük és Térsége Idegenforgalmi Társulat. A magánszálláshelyet üzemeltetők tevékenységét hangolja össze a Bük Szobakiadók Szövetsége. A városban ezenkívül a Magyar Turizmus Zrt. üzemeltet Tourinform-irodát.

A Bükre érkezők színvonalas kiszolgálását 2006 végén 163 kiskereskedelmi üzlet biztosította, melyek egyharmadát ruházati szaküzletnek alakították ki. A boltok közel felét egyéni vállalkozók üzemeltették. A kulturált étkezést, szórakozást 89 vendéglátóhely tette lehetővé, melyek között 69 étterem, cukrászda, további 15 bár, borozó.

Lakáshelyzet, infrastruktúra

Az elmúlt több mint negyven évben Bük lakásállománya közel ezerrel gyarapodott, így 2006 végén már 1589 otthonot tartottak nyilván a településen. A lakásszám növekedése 2003 és 2006 között ugrott meg jelentősen. Három év alatt több mint 300 új otthon létesült, annyi, mint az azt megelőző tizenkét évben együttesen. 2006-ban 1000 lakosra 36 – a térségi szintet jóval meghaladó mértékű – lakásépítés jutott. Nagy alapterületű, tágas otthonok létesültek a településen, a legutolsó népszámlálás időpontjában tíz lakásból hét legalább 3 szobával rendelkezett. A lakásállomány hattizede 1970 után épült. Az otthonok átlagos alapterülete 110 m² volt, 15, illetve 31 m²-rel nagyobb a Csepregi kistérségi és a Vas megyei átlagnál.

5. táblázat

A lakásállomány főbb jellemzői, 1970–2007

Megnevezés	1970.	1980.	1990.	2001. február 1.	2007. január 1.
	január 1.				
Lakásállomány	707	824	964	1185	1589
Ebből:					
1 szobások	24,5	14,0	9,5	5,7	4,6
2 szobások	63,1	46,8	30,4	23,2	28,2
3 és több szobások	12,4	39,2	60,1	71,1	67,2
Lakásállomány az előző időpont %-ában	113,5	116,5	117,0	122,9	134,1
100 lakásra jutó lakos	371	343	318	302	211

1970 és 2001 között 88%-ról 33%-ra csökkent az egy-, illetve kétszobás lakások aránya, s alapvetően a magánszállásadói tevékenység terjedése miatt emelkedett a három- és többszobásoké.

A legutolsó lakásösszeírás szerint csaknem 73%-os volt az összkomfortos otthonok aránya a településen. Az intenzív turisztikai célú hasznosítás miatt az újonnan épült lakások szinte kivétel nélkül összkomfortosak.

A jelentős infrastrukturális fejlesztések eredményeképpen folyamatosan nőtt a kommunális ellátottság színvonala. Már az 1980-as években kiépült a csatornarendszer, s így a közműellátás a városi átlagnál is szűkebbre zárult. 2005-ben egy kilométer közüzemi ivóvízvezetékre 911 méter szennyvízcsatorna jutott. A városban a hálózati ivóvíz teljes körűen biztosított, a gázhálózat pedig 1991-re érte el a települést. Az akkor kiépített 45 és fél km-es vezeték hossza 2005-re 57 km-re nőtt. A megyei, kistérségi átlagot jelentősen meghaladva a lakások 83%-a kapcsolódott rá a hálózatra. Bük üdülőhelyi jellegéből adódóan magas az egy lakosra, illetve egy háztartásra jutó víz-, energia-, és gázfelhasználás.

6. táblázat

Közműellátottság, 2005

Területi egység	A közüemi ivóvíz- vezeték-hálózatba	A köcsatorna- hálózatba	Egy km közüemi ivóvízvezetékre jutó szennyvíz-csatorna, méter	Háztartási gázfogyasztók a lakásállomány %-ában
	bekapcsolt lakások aránya, %			
Bük	90,4	83,6	911	83,0
Csepregi kistérség	93,8	55,2	478	75,0
Vas megye	96,7	63,3	486	63,6

Az utóbbi évtized fejlesztései ellenére a településen a hulladék összegyűjtésének módja, kezelése városi mértékkel mérve még nem teljesen megfelelő. Bár a szemét gyűjtése megoldott, előfordul illegális szemétlerrakás. 2005-ben a lakások csupán kétharmadát vonták be a szervezett szemétszállításba.

A városban jó a telefon-ellátottság, bár a fővonalak száma 2004-hez képest csökkent. 1000 lakosra 2005-ben 424 távbeszélő-fővonal jutott, közel 90-nel több, mint a megyei átlag. Az ISDN-vonalak helyett gyorsan terjed az XDSL-vonalak használata. A kábeltelevíziós hálózat szolgáltatásait 2005 óta élvezhetik a lakásoknak közel felében.

Egészségügy, szociális ellátás, intézményi ellátottság

Büki központtal óvodafenntartó intézmény és iskolatársulás jött létre, ezenkívül itt található a Csepregi kistérség valamennyi települését ellátó központi orvosi ügyelet és a mentőállomás is.

Bükön az oktatási feladatokat egy 125 férőhelyes óvoda, egy 14 osztálytermes általános iskola, s azzal egy irányítás alatt álló vendéglátó-ipari szakiskola biztosítja. Az általános iskola a térség legmodernebb, legjobban felszerelt intézménye. Öt éve bevezették a szaktantermi oktatást, lehetővé tették a tanulóknak a szélessávú internet-hozzáférést és a könyvtárhasználatot. A legnagyobb térségi vonzóhatást a szakiskola gyakorolja. Alapítását a dinamikus bővülő helyi vendéglátás munkaerőigénye indokolta. Az itt végzettek szinte kivétel nélkül találnak munkát.

A település kulturális életében a Művelődési és Sportközpont, Könyvtár játszik központi szerepet. Itt van a székhelye szinte valamennyi civil és a három – német, cigány, horvát – kisebbségi szervezetnek is. A 17 000 kötetes könyvtár kistérségi szerepkört tölt be, ugyanis 5 településen egyúttal mozgókönyvtárat működtet.

2005-ben az egészségügyi szolgálat keretében a falura és a fürdőre kiterjedően 2 felnőtt-, 1-1 gyermek- és fogorvos működött. A 2000-ben átadott központi ügyeleten a kistérség közel 12 ezres népessége számára a nap 24 órájában elérhető a szakszerű orvosi ellátás, a mentőállomásról pedig szükség esetén a két, korszerű műszerekkel felszerelt esetkocsi biztosítja a gyors helyszínre érkezést. Az alapellátáson kívül a büki lakosok és a vendégek több helyütt vehetnek igénybe – főleg magánvállalkozásban működő – szakorvosi, fogorvosi ellátást.

A szociális ellátás intézményi feltételei szerények. A Büki Alapszolgáltatási Központ keretein belül működik az idősek nappali ellátását biztosító klub 18 férőhellyel. A település a központ szolgáltatásainak igénybevételeivel lát el családsegítési és gyermekjóléti szolgálatokat a kistérség 14 településén.

A Büki Rendőrőrs a kistérség 8 településén élők biztonságát szavatolja. A közelmúltban Polgárőr Egyesület alakult. A rendszerváltás óta megpezdült Bük közösségi élete is. Társadalmi életét formáló egyesületei, szervezetei mozgalmassá, színessé teszik a város életét.

Koncepcionális településkép

Bük képviselőtestülete 2006. november 27-én fogadta el a település 2007–2013 közötti időszakra szóló fejlesztési koncepcióját. A dokumentumból olyan jövőkép körvonalazódik, amely a várost egészségturisztikai „zarándokhelynek”, komplex szolgáltatásokat nyújtó nemzetközi gyógyhelynek mutatja be, és egyúttal valamennyi korosztály részére kínál alternatív idegenforgalmi termékeket. A kitűzött cél érdekében három prioritást fogalmaz meg: turizmusfejlesztés, infrastruktúra- és településfejlesztés, szervezet- és intézményfejlesztés.

A Nemzeti fejlesztési terv időintervallumával összhangban álló koncepcióhoz kapcsolódva az önkormányzat elkészítette a 2006–2010 közötti időszakra szóló ciklusprogramját is, amelyben megnevezte az elrendendő célokat és szükséges eszközöket. A végrehatás érdekében projektlistát állítottak össze. Megvalósulásuk esetén a fiatal város olyan organikus növekedési pályát írhat le, amely túlmutat közigazgatási határán, fejlődése egyúttal sokszorozó hatást fejtene ki a szomszédos településekre.